

УДК 340.132.1:796(477)

Бабенко В.Г., Бабенко Д.В., Євдокимова Л.Г.

ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНЕ ПРАВО: РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Стаття присвячена фізкультурно-спортивному праву як одному з найбільш актуальних аспектів реалізації й забезпечення державної політики в галузі фізичної культури та спорту. З'ясовано, що фізкультурні й спортивні правові відносини можуть виникати внаслідок прийняття, спільного видання чи підписання суб'єктами нормативних положень та надання послуг, що розглядаються як теоретичні й практичні основи виникнення, провадження й припинення фізкультурно-спортивних правовідносин і можуть починатися, існувати, продовжуватися, змінюватися й припинятися на підставі появи якихось певних юридичних фактів.

Ключові слова: *фізкультурно-спортивне право, адміністративне право, публічне право, приватне право, фізкультурно-спортивні правовідносини, юридичні факти.*

Постановка проблеми. Завдання, які стоять перед нашою державою щодо інтеграції в європейську й світову спортивну спільноту як рівноправного партнера, дуже гостро окреслюють проблематику юридичного забезпечення усіх, без винятку, учасників реалізації цих заходів. Це відбувається тому, що майже весь комплекс нормативно-правових актів, що регулює відносини у сфері фізичної культури та спорту в Україні є малодослідженим із наукової точки зору, а вже існуючі спортивно-правові норми, положення і правила не завжди відповідно опрацьовуються, апробуються, адаптуються, систематизуються та належно виконуються. Це майже одразу, ще на стадії організаційно-початкового розгляду, створює суттєві розбіжності й викликає протиріччя під час вирішення договірних, контрактних, фінансово-страхових, управлінських та інших проблем або вже після їх оформлення, здійснення чи проведення.

Сьогодні, для позитивного вирішення питань юридичного характеру, необхідно розробку фізкультурно-спортивної та нормативно-правової бази, її аналіз, систематизацію та узагальнення здійснювати контрольовано, координовано й централізовано, з обов'язковою апробацією та попереднім узгодженням з усіма зацікавленими установами і організаціями, міністерствами та відомствами перед її публічним оприлюдненням та впровадженням у робочий процес.

Наведені вище заходи повинні пояснити, обґрунтувати, об'єднати й нормалізувати сукупність суспільно-правових відносин серед усіх суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності, сприяти розробці й виникненню міцної, цілісної й окремої галузі правових положень та норм, спрямованих на регулювання у сфері права якісно нових суспільних відносин, які виникатимуть під час вирішення питань щодо дотримання будь-яких аспектів та знаходитимуться не тільки у межах адміністративно-спортивного, спортивного чи будь-якого іншого права, а у межах "Фізкультурно-спортивного права" взагалі, що саме і є основною **метою та завданнями нашого дослідження**.

Також, це, у свою чергу, стане визначним кроком на шляху нормалізації відносин у сфері державного управління, адаптацією міжнародних фізкультурно-спортивних правових норм до внутрішнього законодавства України з урахуванням усього акумульованого величезного позитивного досвіду й практики діяльності провідних зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ці та інші питання ніколи не залишалися без уваги. Так, наприклад, загальним проблемам державного управління й адміністративного права вже було присвячено чимало наукових праць. Серед них роботи В.Б. Авер'янова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурки, І.П. Голосніченка, В.Л. Грохольського, С.М. Гусарова, В.О. Заросила, В.К. Колпакова, В.П. Петкова, С.В. Петкова та інших; питання забезпечення конституційних гарантій, прав і свобод громадян відображені у дослідженнях В.Г. Андросюка, М.І. Ануфрієва, А.М. Колодія, Ю.А. Компанійця, В.В. Копейчикова, В.О. Криволапчука, Т.А. Плугатар та інших; проблемам забезпечення публічної безпеки й порядку при проведенні масових спортивних заходів присвячені роботи М.В. Возника, М.В. Корнієнка, А.Ю. Мартишка, Т.О. Проценка, В.Г. Фатхутдінова та інших; особливості й специфіку організації оздоровчої, фізкультурної та спортивно-масової роботи, дитячо-юнацького, резервного, професійного спорту та спорту вищих досягнень розкривали Р.Ф. Ахметов, М.М. Бака, Ю.А. Бріскін, М.М. Булатова, Л.В. Волков, С.В. Гаркуша, О.Д. Дубогай, В.О. Запорожанов, Т.Б. Кутек, Г.А. Лісенчук, М.О. Носко, В.М. Платонов, Є.Н. Приступа, Л.П. Сущенко, О.М. Худолій, Б.М. Шиян та інші; норми становлення спортивного права досліджували Г.Ю. Бордюгова, А.С. Мацко, О.А. Моргунов, О.О. Покрещук, А.А. Соловійов, О.Д. Сокуренько, Н.Г. Ярова та інші.

Результати дослідження. Водночас не дивлячись на таке широке коло потужних наукових досліджень, проблеми залишилися, а норми адміністративно-спортивного та фізкультурно-спортивного

права і до сьогодні не стали об'єктом підвищеної уваги. Більше того, попередні дослідження, що проводилися в межах спортивного чи адміністративно-спортивного права [4; 5; 8] показали, що науковцями було охоплено спорт, частину його професійної, виробничої та комерційної складової, а такий величезний напрямок як "Фізична культура", де також виникає доволі багато проблемних ситуацій і питань, залишився осторонь, майже без належної правової уваги та юридичної підтримки взагалі.

Це й нашоєму на актуальність пошуку, знаходження й удосконалення механізму, форм і методів позитивного вирішення правових проблем, що виникають у багатьох учасників фізкультурно-спортивного руху в нашій державі та поза її межами.

Так, Закон України "Про фізичну культуру і спорт" визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту, регулює суспільні відносини у створенні умов для її розвитку, конкретизує те, що законодавство галузі базується на Конституції України і складається з відповідних міжнародних договорів та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у вищезазначеному, а також визначає те, що державне управління фізичною культурою і спортом здійснюється центральними органами виконавчої влади, які забезпечують формування й реалізацію державної політики у сфері фізичної культури та спорту за сприяння відповідно інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування [9]. Там само визначено їх основні обов'язки і завдання, серед яких тільки:

– узагальнення практики застосування законодавства у сфері фізичної культури і спорту, подання пропозицій щодо його вдосконалення;

– визначено відповідальність за порушення законодавства у сфері фізичної культури і спорту (цивільно-правова, дисциплінарна, адміністративна або кримінальна).

Слід зазначити, що сучасна діяльність галузі фізичної культури і спорту є тією сферою, що викликає величезний публічний інтерес у контексті популяризації та реалізації загальних потреб розвитку всього суспільства, закладає фундамент успішного виконання державних і приватних функцій та інтересів. Однак, не дивлячись на однорідно-спільний зміст завдань, механізми їх здійснення мають абсолютно різний характер. Це, насамперед, є сукупність норм і положень адміністративного та інших галузей публічного і приватного права, що знаходяться в межах визначеної фізкультурно-спортивної діяльності.

Ми вважаємо, що у відповідності з чинними джерелами нормативного й доктринального характеру, фізкультурно-спортивне право, як самостійна галузь права, повинна представляти собою конкретно визначену сукупність правових норм і положень, що регулюють стосунки не тільки у сфері фізичної культури, спорту, а й у всій фізкультурно-спортивній індустрії взагалі. Саме тому фізкультурно-спортивні правовідносини мають складатися з об'єднаних, урегульованих нормами і напрацюваннями різних галузей права суспільних відносин між суб'єктами сфери фізичної культури і спорту (фізичні або юридичні особи, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту: фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсмени; фахівці сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади) [9] та іншими суб'єктами діяльності.

Як і будь-які інші, фізкультурно-спортивні правовідносини можуть починатися, існувати, продовжуватися, змінюватися й припинятися на підставі виникнення якихось певних юридичних фактів. У юридичній практиці під терміном "факт", у більшості випадків, розуміють певну дію, діяльність, подію, вчинок, конкретний фрагмент чи епізод реальної дійсності, що запускають механізми роботи певних норм права, викликають їх застосування перетворюючи, при цьому, суб'єктів державного права на суб'єктів державно-правових відносин [1; 3-5; 8; 10]. Слід зазначити, що відсутність "юридичних фактів" не завжди означає відсутність правовідносин [1-3; 10].

Зазвичай, переважна більшість досвідчених фахівців юриспруденції стверджує [2; 4; 5; 8; 10], що основою визнання правових норм значення юридичних фактів у тих чи інших обставинах, є обов'язковий зв'язок останніх із безпосередньо самими поведінськими установками суб'єкта. Крім того, регулювання окремими нормами права поведінських аспектів учасників фізкультурно-спортивних відносин доцільно лише у тих випадках, коли норми права мають тісний зв'язок із фізкультурно-спортивною діяльністю цих суб'єктів, оскільки останні, з метою задоволення особистих інтересів та потреб, визначають у різних ситуаціях відповідну форму своєї індивідуальної поведінки або дій.

Як правило, основу особистісно-індивідуальної форми поведінки кожного учасника фізкультурно-спортивних заходів, складає певна дія, результатом або наслідком якої є факт [3; 7; 8]. Це не обов'язково може бути, юридичний факт, але, у більшості випадків, нормативно-правова складова міцно знаходиться у його основі.

У доктрині цивільного права вже існує декілька базових підходів до класифікації юридичних фактів. Зазвичай, вони, залежно від характеру спричинених ними дій та їх наслідків, поділяються на [4; 8; 10]: правопочинаючі, правовстановлюючі, правоперешкоджаючі, правозмінюючі, правоприпиняючі та правовідновлюючі. Зазвичай правопочинаючі або правовстановлюючі юридичні факти викликають виникнення правовідносин; правозмінюючі факти тягнуть за собою зміну вже реально існуючих; із правоперешкоджаючими, правоприпиняючими та правовідновлюючими фактами правовий аспект тісно пов'язує часткове чи повне припинення або, навіть, відновлення вже існуючих правовідносин тощо.

У сучасній юриспруденції може існувати дуже багато класифікацій юридичних фактів зі своїми позитивами та негативами, але оскільки норми права породжуються самим існуванням та діяльністю людини в розвиненій державі, то вони стають необхідними й обов'язковими складовими теперішнього суспільного життя, тобто правовідносинами.

Аналізуючи фізкультурно-спортивну діяльність людини, суспільства й держави в цілому, юридичні факти можуть поділятися на [8-10]:

- дії (людей і органів влади) й події (явища, які можуть не залежати від людини, але переважно саме людський фактор знаходиться в їх основі);
- юридичні вчинки (викликають правові наслідки) та юридичні акти (досягнення правового результату).

Розгляд даних положень демонструє те, що суспільні відносини, підвидом яких є фізкультурно-спортивні правовідносини, можуть виникати внаслідок виникнення цілого ряду юридичних фактів, представлених у вигляді прийнятих чи виконаних рішень та дій, прийнятих і невиконаних рішень та дій, діяльності чи бездіяльності як суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності, так і суб'єктів владних або позавладних повноважень.

Оскільки поняття "бездіяльності" чи "бездіяння" не тотожні поняттю "дії", його обов'язково треба враховувати як певний юридичний факт, що призводить до зменшення можливостей, обсягу і якості тих життєвих моментів та обставин, що з'явилися у межах зумовлених фізкультурно-спортивних правовідносин, які можуть виникати за ініціативою сторін з однаковим або різним правовим статусом [10]. Наприклад: районна державна адміністрація і приватний фітнес-клуб. У даному випадку різнитися буде обсяг і набір діянь, що будуть використовуватись сторонами для продовження, зміни чи припинення фізкультурно-спортивних правовідносин.

Цей випадок характеризуватиметься тим, що, на перший погляд, обом учасникам фізкультурно-спортивних правовідносин буде досяжний майже весь комплекс діянь-юридичних фактів, а основним інструментарієм їх діяльності буде управлінське рішення, яке може отримати форму нормативного або адміністративного (індивідуального) акту, угоди, договору, контракту, розпорядження, наказу чи постанови тощо, які можуть бути оскаржені у випадку порушення прав, свобод або законних інтересів сторін.

Як правило, фізкультурно-спортивні правовідносини можуть виникати, наприклад, унаслідок прийняття, спільного видання чи підписання суб'єктами спільної угоди щодо надання нормативних, адміністративних послуг чи послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних та інших причин потребують такої допомоги, де основним предметом регулювання є питання щодо реалізації державної політики у галузі фізичної культури та спорту, делегування повноважень (представництва), залучення інвестицій, купівлі майна і обладнання, організації харчування й проживання, експлуатації або оренди спортивних споруд, поліпшення умов підготовки спортсменів на кращій базі тощо.

Слід звернути увагу на те, що існуючий обсяг юридичних фактів, за допомогою яких приватні організації чи особи мають можливість ініціювати фізкультурно-спортивні правовідносини, значно вужчий бо вони не можуть автономно сприяти виникненню, зміні або припиненню правовідносин через попереднє прийняття (видання) нормативних або індивідуальних актів. У цьому випадку, зазвичай, їм досяжні лише дії у формі звернення до відповідного суб'єкта із заявами, пропозиціями чи тільки скаргами, так як у більшості випадків такі види юридичних фактів мають назву юридичних вчинків, а у деяких випадках їх виникнення, безпідставні зміни або припинення фізкультурно-спортивних правовідносин можуть бути наслідком певних активних дій чи бездіяльності [1; 3, 6-8; 10].

Ми вже зазначали, що усі вищевикладені діяння щодо виникнення, зміни та припинення фізкультурно-спортивних правовідносин, додатково поділяються на правомірні та неправомірні. Як правило, всі діяння суб'єктів мають бути тільки правомірними, проте іноді трапляються й неправомірні дії, рішення або бездіяльність, які теж можуть обов'язково викликати зміну або припинення існуючих фізкультурно-спортивних правовідносин. Вони можуть вчинятися обома й більше вищезгаданими суб'єктами, які бажають реалізувати свій інтерес у галузі фізичної культури та спорту. У більшості випадків неправомірні дії (вчинки) набувають ознак правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення [6], рідше – набувають ознак злочину, передбачених Кримінальним кодексом України [7].

Фізкультурно-спортивні правовідносини можуть виникати, змінюватися та припинятися, також, залежно від подій, які умовно поділяються [4; 8, 9]:

- за походженням (природні, соціальні);
- залежно від періодизації їх повторюваності (циклічні, ациклічні);
- за тривалістю проведення (короткої, середньої та довгої тривалості);
- за кількістю сторін (односторонні, двосторонні, багатосторонні);
- за кількістю учасників (індивідуальні, масові).

Висновки. Отже, фізкультурно-спортивне право в Україні варто розглядати як самостійну та незалежну галузь права наряду з іншими, а всі підстави щодо виникнення, зміни та припинення фізкультурно-спортивних правовідносин повинні визначатися і регулюватися відповідними й цільовими державними нормативними актами. Це зобов'яже усіх суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності

діяти тільки відповідно до Конституції та Законів України, налагодить і стабілізуватиме відносини державного управління в галузі фізичної культури і спорту.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на вивчення специфіки й поетапного упорядкування процесів перебігу правовідносин між окремими суб'єктами, що беруть активну участь у фізкультурно-спортивній діяльності.

Використані джерела

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: навч. посіб. / В.В. Черней, С.Ф. Константінов, С.Г. Братель та ін.; під заг. ред. Коваленка В.В. – К.: ПП "Дірект-Лайн". – Київ, 2014. – 408 с.
2. Адміністративне право України: навч. посіб. / В.В. Галуцько, В.І. Олефір, М.П. Пихтін та ін.; за ред. В.В. Галуцька. – Херсон: ПАТ "Херсонська міська друкарня", 2011. – Т.1. – 320 с.
3. Адміністративне право України: підручник / В.Б. Авер'янов, Є.В. Додін, І.М. Пахомов та ін.; за заг. ред. Ківалова С.В. – Одеса: Юридична література, 2003. – 894 с.
4. Бордюгова Г.Ю. Місце спортивного права в національній правовій системі / Г. Ю. Бордюгова // Право України. 2009. – № 3. – С. 144-147.
5. Забара С. Проблеми визначення поняття та предмета спортивного права України / С. Забара // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 7. – С. 102–105.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Кримінальний кодекс України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Моргунов О.А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 – "Адміністративне право та процес" / О.А. Моргунов. – Запоріжжя: ДВЗ "ЗНУ", 2013. – 18 с.
9. Про фізичну культуру і спорт. Закон України (Постанова ВР № 3809-ХІІ від 24.12.93, ВВР, 1994, №14, ст. 81). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
10. Теорія держави та права: навч. посіб. / Р.А. Ромашов, Н.М. Пархоменко, С.М. Лєгуша, Г.Н. Муртазаєва: за заг. ред. проф. Р.А. Ромашова. – К.: КЮІ МВС, 2005. – 131 с.

Babenko V., Babenko D., Evdokimova L.

SPORT AND SPORTS LAW: REGULATION OF SOCIAL RELATIONS

The article is devoted to physical culture and sports law as one of the most actual aspects of implementation and maintenance of state policy in the field of physical culture and sports. It has been found out that physical culture and sport legal relations can arise as a result of acceptance, joint publication or signing by subjects of normative provisions and provision of services considered as the theoretical and practical bases of occurrence, production and termination of physical culture and sports legal relations and can begin, exist, continue, change and cease on the basis of the appearance of some specific legal facts.

This may not necessarily be a legal fact, but, in most cases, the legal and regulatory component is firmly based on it.

All the above-mentioned acts regarding the emergence, change and termination of physical culture and sports legal relations, are further divided into legal and unlawful. As a rule, all acts of the two subjects should be only lawful, but sometimes there are also unlawful actions, decisions or inactivity, which may also necessarily cause a change or termination of existing athletic-sports legal relationships. They can be committed by both of the above-mentioned actors who wish to pursue their interest in the field of physical culture and sports.

It was found out that the basis of the legal personality-individual form of treatment of each participant in sports and sports events is a certain action, the result or result of which is a fact, and all grounds regarding the emergence, change and termination of physical culture and sports legal relationships should be determined by the relevant and targeted state normative acts.

Key words: *physical culture and sports law, administrative law, public law, private law, physical culture and sports legal relations, legal facts.*

Стаття надійшла до редакції 19.08.2017